

**NEMZETKÖZI VÉDELMI IRÁNYMUTATÁS:
A kizáró klauzulák alkalmazása: A menekültek helyzetéről szóló
1951. évi Genfi Egyezmény 1. cikk F pontja**

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa (UNHCR) a jelen Iránymutatást a *Főbiztos Hivatalának 1950. évi Alapszabálya*, valamint a *menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény 35. cikke* és az *1967. évi jegyzőkönyv II. cikke* által meghatározott mandátuma alapján bocsátja ki. Az Iránymutatás kiegészíti az UNHCR által kiadott *Kézikönyvet a menekült státusz meghatározásának követelményeiről és elbírálásáról a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény és az 1967. évi jegyzőkönyv alapján* (1979., átdolgozott kiadás, Genf, 1992. január). Az Iránymutatás összefoglalja „*A kizáró klauzulák: A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi Genfi Egyezmény 1. cikk F pontjának alkalmazásáról szóló háttéranyag*”-ot, amely az UNHCR e kérdésben alkotott álláspontjának elválaszthatatlan része. Az Iránymutatás továbbá felváltja *A kizáró klauzulák alkalmazásáról szóló iránymutatást* (UNHCR, Genf 1996. december 1.) és a *kizáró klauzulákról szóló feljegyzést* (UNHCR, 1997. május 30.). E dokumentum többek között a Nemzetközi védelemről szóló globális konzultációs folyamat ún. második oszlopának terméke, a 2001 májusában Lisszabonban (Portugália) tartott szakértői találkozó áttekintette e kérdéskört. A korábbi iránymutatás felülvizsgálata szükségesnek tűnt a nemzetközi jog újabb fejleményeinek tükrében is.

Ezen Iránymutatás célja, hogy jogértelmezési tanácsokat adjon a kormányoknak, gyakorló jogászoknak, döntéshozóknak és bíróságoknak, valamint a terepen menekült státusz meghatározást végző UNHCR-munkatársaknak.

A kizáró klauzulák alkalmazása: A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi Genfi Egyezmény 1. cikk F pontja

I. Bevezetés

A. A háttér

1. Az UNHCR 1950. évi Alapszabályának 7. (d) pontja, a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény (a továbbiakban: „az 1951. évi egyezmény”) 1. cikk F pontja, és az Afrikai Egységsszervezetnek az afrikai menekültproblémák sajátos kérdéseiről szóló 1969. évi egyezménye I. cikk (5) bekezdése arra kötelezi az államokat és az UNHCR-t, hogy megtagadják a menekültstátusszal járó kedvezményeket azoktól, akik egyébként menekültnek minősülnek. E rendelkezéseket „kizáró klauzuláknak” nevezzük. A jelen iránymutatás az e rendelkezésekkel kapcsolatos főbb kérdésekre ad összefoglaló válaszokat, míg *A kizáró klauzulák: A menekültek helyzetéről szóló 1951. évi Genfi Egyezmény 1. cikk F pontjának alkalmazásáról szóló háttéranyag* (a továbbiakban: „a Háttéranyag”) részletes iránymutatás nyújt, és egyben a jelen Iránymutatás elválaszthatatlan részét képezi.

2. A kizáró klauzulák háttérében az áll, – s ezt alkalmazásuk során mindig szem előtt kell tartani – hogy egyes cselekmények olyannyira súlyosak, hogy elkövetőjük érdemtelené válik a menekülteket egyébként megillető nemzetközi védelemre. E klauzulák elsődleges célja az, hogy a kegyetlen cselekmények és súlyos nem politikai bűncselekmények elkövetőit megfosszák a menekültek nemzetközi védelmétől, és biztosítsák, hogy az ilyen személyek ne élhessenek vissza a menedékjog intézményével pusztán azért, hogy elkerülhessék a jogi értelemben vett felelősségre vonást tetteikért. A kizáró klauzulákat az UNHCR Végrehajtó Bizottsága 1997. évi 82. (XLVIII) számú határozata értelmében körültekintően és következetesen kell alkalmazni a menedékjog intézménye integritásának védelme érdekében. Tekintettel a kizáró klauzulák alkalmazásának súlyos következményeire, alkalmazásuk nagyfokú körültekintést igényel és az eset egyedi körülményeinek átfogó értékelését. Ennek megfelelően a kizáró klauzulákat mindig megszorítóan kell értelmezni.
3. Az 1951. évi egyezmény tartalmazza a kizáró klauzulák taxatív felsorolását. A szinte azonos meghatározást tartalmazó OAU egyezmény I. cikk (5) bekezdésének értelmezésekor hasonlóképpen kell eljárni. Az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontja értelmében „az egyezmény rendelkezései nem alkalmazhatók az olyan személyre, akiről alapos okkal feltételezhető, hogy
 - a) béke elleni, háborús vagy emberiség elleni, az ilyen bűncselekményekről rendelkező nemzetközi okmányokban meghatározott bűncselekményt követett el,
 - b) a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekülteként történő befogadását megelőzően súlyos, nem politikai bűncselekményt követett el,
 - c) az Egyesült Nemzetek céljaiba és elveibe ütköző cselekményekben bűnös.”

B. Összefüggések az 1951. évi egyezmény egyéb rendelkezéseivel

4. Meg kell különböztetni az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontját az **1. cikk D pontjától**, amely azokra vonatkozik, akik nem az UNHCR-től, hanem az Egyesült Nemzetek más szervezetétől vagy ügynökségétől már védelmet kaptak.¹ El kell határolni továbbá az 1. cikk F pontját az **1. cikk E pontjától**, amely a nemzetközi védelemre nem szoruló (tehát nem érdemtelen!) személyekre vonatkozik. Szintén el kell kerülni a kizáró klauzulák alkalmazásának összekeverését az egyezmény **32. cikkével és 33. cikk (2) bekezdésével**, amelyek a fogadó ország biztonságára – például az ott elkövetett súlyos bűncselekmények miatt -- veszélyt jelentő elismert menekültek kiutasításáról, illetve a *refoulement* elleni védelem visszavonásáról szólnak. A 33. cikk (2) bekezdése a jövőbeni veszélyre vonatkozik, amelyet az elismert menekült jelent a befogadó országra nézve.

C. Időbeli hatály

5. Az 1. cikk F(a) és 1. cikk F(c) bekezdések bárhol és bármikor elkövetett bűncselekményre vonatkoznak. Ezzel szemben az 1. cikk F(b) bekezdése kizárólag a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekülteként történt befogadást megelőzően elkövetett bűncselekményekre vonatkozik.

D. A státusz érvénytelenítése vagy visszavonása a kizárás alapján

6. A státusz **érvénytelenítésére** kerülhet sor, ha a kizárást megalapozó tényekre csak a menekült státusz megadását követően derül fény. E helyzetet fordítottja, ha az érintett menekült státusból történő kizárását követően a kizárás megalapozottságát megkérdőjelező információ kerül napvilágra, ennek következménye a menekült státuszra való jogosultság ismételt vizsgálata kell, hogy legyen. A kizáró klauzulák alkalmazását és a menekült státusz **visszavonását** eredményezi, ha egy menekült az 1. cikk F(a) vagy 1. cikk F(c) bekezdés hatálya alá tartozó magatartást követ el, feltéve, hogy a klauzula alkalmazásának valamennyi feltétele fennáll.

E. A kizárás megállapításának feladata

7. Az 1951. évi egyezmény/1967. évi jegyzőkönyv, és/vagy az OAU egyezmény részes államai és az UNHCR feladata annak eldöntése, hogy a menekült státusz meghatározása során felmerül-e a kizáró rendelkezések alkalmazásának kérdése. Az UNHCR Alapszabályának 7. cikk (d) bekezdése az 1951. évi egyezmény 1. cikk F pontjához hasonló okokra terjed ki, azonban az UNHCR munkatársai

¹ Lásd: UNHCR: *A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi egyezmény 1. cikk D pontjának alkalmazása palesztin menekültekre* (2002. október) (Note on the Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees)

számára az 1. cikk F pontjának nyelvezete az irányadó, mert ott található a későbbi és pontosabb megfogalmazás.

F. A kizárás következményei

8. Bár az 1951. évi egyezmény vagy az OAU egyezmény alapján tilos menekült státuszt adni annak, aki a státuszból kizárt, az államoknak azonban ezt követően nincs ezen túlmenő intézkedési kötelezettsége. Az érintett állam dönthet úgy, hogy a kizárt személy tartózkodását más jogcímen engedélyezi, nemzetközi jogi kötelezettségei értelmében azonban köteles lehet arra, hogy büntetőeljárást folytasson le vagy eleget tegyen kiadatásnak. Ha az UNHCR dönt a menekült státuszból történő kizárásról, ez azt jelenti, hogy többé az érintett nem részesülhet védelemben vagy segítségben a Főbiztos Hivatalától.
9. A menekült státuszból kizárt személyek a kizárás ellenére más nemzetközi egyezmények alapján továbbra is élvezhetnek védelmet az olyan országba történő visszaküldés elől, ahol bántalmazás fenyegetné őket. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni 1984. évi egyezmény feltétel nélkül tiltja, hogy bárkit olyan országba küldjenek vissza, ahol fennáll annak a veszélye, hogy az illetőt kínzás fenyegeti. Hasonló tilalmat fogalmaz meg több más nemzetközi vagy regionális emberi jogi dokumentum is.²

II. ÉRDEMI ELEMZÉS

A. Az 1. cikk F(a) bekezdése: béke elleni bűncselekmények, háborús bűntettek és emberiség elleni bűncselekmények

10. A fenti nemzetközi bűncselekményekről iránymutatást tartalmazó különböző nemzetközi jogi dokumentumok közül itt a népirtás megelőzéséről és büntetéséről szóló 1948. évi egyezményt, a háború áldozatainak védelméről szóló négy 1949. évi genfi egyezményt és a kapcsolódó két 1977. évi kiegészítő jegyzőkönyvet, a Jugoszlávia és Ruanda vonatkozásában hatáskörrel bíró nemzetközi büntető törvényszékek alapszabályát, a nemzetközi hadi törvényszékről rendelkező 1945 évi kartát (a Londoni Karta), valamint a 2002. július elsején hatályba lépett Nemzetközi Büntető Törvényszék 1998. évi alapszabályát említjük.
11. A Londoni Karta értelmében **béke elleni bűncselekmény**: „agresszív háború, vagy a nemzetközi szerződésekbe, megállapodásokba vagy biztosítékokba ütköző háború kitervelése, előkészítése, kezdeményezése vagy folytatása, vagy az említettek bármelyikének megvalósítására irányuló közös tervezésben vagy összeesküvésben való részvétel”. E bűncselekmény természete miatt azt csak állam vagy államszerű entitás képviselőjében eljáró, befolyásos pozíciót betöltő személyek valósíthatják meg. A gyakorlatban szinte sohasem alkalmazták e rendelkezést.
12. A nemzetközi humanitárius jogot sértő cselekmények közül egyesek egyúttal **háborús bűntetteknek**³ is minősülnek. Noha e bűncselekmények megvalósíthatók nemzetközi vagy nem-nemzetközi fegyveres konfliktus során, a bűncselekmény tartalmát a konfliktus jellege határozza meg. Háborús bűntett például a polgári lakosság szándékos meggyilkolása vagy megkínzása, a polgári lakosság megkülönböztetés nélküli megtámadása, és polgári személyek vagy hadifoglyok megfosztása a tisztességes és rendes eljáráshoz/tárgyaláshoz való jogtól.
13. Az **emberiség elleni bűncselekmények**⁴ (pl. népirtás, emberölés, nemi erőszak vagy kínzás) megkülönböztető jellegzetessége az, hogy a polgári lakosság ellen irányuló széleskörű vagy szisztematikus támadás részeként kerül sor az elkövetésre. Önálló cselekmény is minősülhet azonban emberiség elleni bűncselekménynek, ha egy összefüggő rendszer, vagy szisztematikus és ismétlődő támadások sorozatának részeként követik el. Mivel e bűncselekményeket nem csak a fegyveres konfliktusok ideje alatt, hanem békeidőben is meg lehet valósítani, az emberiség elleni bűncselekmények jelentik az 1. cikk F(a) bekezdése alá tartozó legszélesebb kategóriát.

² További részletek a jelen Iránymutatás részét képező Háttéranyag A.) Mellékletében.

³ A háborús bűntettek meghatározását tartalmazó dokumentumokat lásd a Háttéranyag B.) Mellékletében.

⁴ Az emberiség elleni bűncselekmények meghatározását tartalmazó dokumentumokat lásd a Háttéranyag C.) Mellékletében

B. Az 1. cikk F(b) bekezdése: súlyos nem politikai bűncselekmények

14. E kategória nem terjed ki a kisebb súlyú nem politikai bűncselekményekre vagy az emberi jogok jogszerű gyakorlását tiltó szabályokra. Annak megítélésakor, hogy az adott bűncselekmény **súlyos-e**, a nemzetközi normák irányadóak és nem az adott országban alkalmazott helyi normák. A következő tényezőket kell figyelembe venni: a cselekmény jellege, az okozott sérelem, az adott bűncselekmény üldözésére alkalmazott eljárás, a büntetés jellege, és az, hogy az adott cselekmény súlyos bűncselekménynek minősül-e más országokban. Ennek megfelelően az emberölés, nemi erőszak vagy fegyveres rablás kétségtelenül súlyos bűncselekménynek minősül, ezzel szemben a csekély értékű lopás nyilvánvalóan nem.
15. Akkor minősülhet az adott súlyos bűncselekmény **nem politikai**, tehát nem politikai jellegűnek, ha azt alapvetően nem politikai, hanem más indíttatásból (pl. személyes indokból vagy nyereségvágyból) követték el. A nem-politikai indíttatás válik uralkodóvá, ha nem áll fenn egyértelmű oksági kapcsolat az elkövetett bűncselekmény és az állítólagos politikai célkitűzései között, vagy ha a kérdéses cselekmény nem áll arányban annak állítólagos politikai célkitűzéseivel.⁵ A cselekmény politikai jellegének értékelésénél fontos tényezők: a motiváció, a kontextus, az elkövetés módszere és arányossága a célkitűzésekkel. Fontos szempont lehet, de önmagában még nem perdöntő az, ha kiadatási egyezmény értelmében egy adott bűncselekmény nem-politikainak minősül. A példátlanul erőszakos cselekmények (például amelyeket általánosan terrorista jellegűnek tartanak) majdnem biztosan megbuknak a politikai jelleget vizsgáló teszten, mivel semmilyen politikai célkitűzéssel nem állhatnak arányban. Ahhoz továbbá, hogy egy bűncselekmény politikai jellegűnek minősülhessen, a politikai célkitűzéseknek az emberi jogi elvekkel összhangban kell állniuk.
16. Az 1. cikk F(b) bekezdése továbbá azt kívánja, hogy az érintett a bűncselekményt „a menedéket nyújtó országon **kívül**, az országba menekülteként történt befogadását megelőzően” kövesse el. Azok, akik „súlyos nem politikai bűncselekményt” követnek el a menedéket nyújtó országon belül, az adott ország büntetőjoga, és különösen súlyos cselekmények esetén az 1951. évi egyezmény 32. cikkének és 33. cikk (2) bekezdésének hatálya alá tartoznak.

C. 1. cikk F(c) bekezdés: Az Egyesült Nemzetek céljaival és alapelveivel ellentétes cselekmények

17. Az ENSZ általánosan megfogalmazott céljaira és alapelveire való tekintettel e kategória hatálya meglehetősen tisztázatlan, ezért megszorítóan kell értelmezni. A gyakorlatban ritkán alkalmazzák, illetve sokszor az 1. cikk F(a) vagy F(b) bekezdései is alkalmazhatónak bizonyulnak az adott esetben. Éppen ezért az 1. cikk F(c) bekezdése csak azokban a szélsőséges esetekben alkalmazandó, amikor a cselekmény a nemzetközi közösség együttélésének legszorosabban vett alapjait támadja. Az effajta tevékenységnek nemzetközi dimenziója kell, hogy legyen. A nemzetközi békét, biztonságot és az államok közötti békés kapcsolatokat befolyásolni képes bűncselekmények, valamint az emberi jogok súlyos és folyamatos megsértése tartozik ebbe az esetkörbe. Mivel az ENSZ Alapokmány 1. és 2. cikke határozza meg azokat az alapvető elveket, amelyeket az államoknak egymás közötti kapcsolataikban érvényre kell juttatniuk, elvileg csak egy adott államban vagy államszerű entitásban hatalmi pozíciót betöltő személyek képesek megvalósítani e cselekményeket. A terrorista cselekményeket is magukban foglaló esetek kapcsán az 1. cikk F(c) bekezdése helyes alkalmazásának annak értékelésére is ki kell terjednie, hogy a cselekménynek a kihatása milyen mértékű nemzetközi szinten, tekintetbe véve a cselekmény súlyát, nemzetközi következményeit, többek között a nemzetközi béke és biztonság terén.

⁵ Lásd a *Menekült státusz meghatározásának követelményeiről és elbírálásáról* szóló UNHCR kézikönyv (Genf, átdolgozott kiadás, 1992) 152. pontját

D. Személyes felelősség

18. A kizárás indokoltságához meg kell állapítani az érintett személyes felelősségét az 1. cikk F pontja alá eső bűncselekmény tekintetében. Fentebb már ismertettük a béke elleni bűncselekményekkel, illetve az ENSZ céljaival és alapelveivel ellentétes cselekményekkel kapcsolatos speciális szempontokat. Általánosságban elmondható, hogy annak a személynek áll fenn a személyes felelőssége, aki a bűncselekményt elkövette, vagy annak tudatában járult hozzá érdemben annak elkövetéséhez, hogy tevékenysége vagy mulasztása elősegíti a bűnös magatartást. Nem szükséges, hogy saját maga kövesse el a kérdéses bűncselekményt -- a felbujtás, bűnsegédlet, bűnpártolás, illetve részvétel egy bűncselekményt megvalósító közös vállalkozásban elégségesnek bizonyulhat a személyes felelősség megállapításához.
19. Önmagában nem jelenti a kizáráshoz vezető cselekményekben való személyes felelősséget az, ha valaki egykor egy elnyomó kormányban magas pozíciót töltött be, vagy jogellenes erőszakot alkalmazó szervezet tagja volt. Vélelmezhető azonban a felelősség akkor, ha az illető annak ellenére is a kormányzat tagja maradt, hogy az egyértelműen az 1. cikk F pontja alá eső tevékenységet folytatott. Egyes csoportok céljai, tevékenysége vagy módszerei annyira erőszakosak, hogy az önkéntes tagság a csoportban szintén a személyes felelősség megállapításához vezethet. Ha vélelmezhető a személyes felelősség, igen fontos körülményeként eljárni, és figyelembe venni a csoport konkrét tevékenységét, szervezeti struktúráját, az illető csoporton belüli pozícióját, illetve lehetőségét a csoport tevékenységére jelentős hatást gyakorolni, valamint vizsgálni a csoporton belül működő különböző frakciókat. Fontos hangsúlyozni, hogy a menedékjogi eljárások keretében alkalmazott vélelmek megdönthetőek.
20. A volt kombattánsok nem tekinthetők feltétlenül kizárandónak - kivéve, ha a konkrét esetben felmerül a nemzetközi emberi jogi és humanitárius jogi szabályok súlyos megsértése.

E. A személyes felelősség hiányának okai

21. Általában csak akkor merülhet fel a büntetőjogi felelősség, ha az elkövető tudata és szándéka kiterjedt a bűncselekmény lényegi elemeire. Nem állapítható meg a személyes büntetőjogi felelősség, amennyiben a **tudati elem** hiányzik (például egy kulcsfontosságú tény ismeretének hiánya miatt). Előfordulhat, hogy elmarad a felelősségre vonás, mert az illetőnek hiányzik a szellemi képessége, például elmebetegség, szellemi fogyatékoság, akaraton kívüli részegség (intoxikáció) vagy – gyermekek esetén – a szellemi érettség hiánya miatt.
22. Vizsgálni kell az általános **büntethetőséget kizáró okokat**. Így például a felettes utasítására való hivatkozás csak akkor elfogadható, ha az érintett jogilag köteles volt az utasítást végrehajtani, nem tudott az utasítás jogellenességéről, és maga az utasítás sem volt egyértelműen jogellenes. A kényszerítésre való hivatkozás abban az esetben alkalmazható, ha az adott cselekmény elkövetésével az illető szükségszerűen és ésszerűen elkerülhette az azonnali halálos veszélyt, illetve saját magát vagy mászt fenyegető folyamatos vagy azonnali súlyos testi sérülést, feltéve, hogy a cselekmény elkövetésével nem állt szándékában súlyosabb ártalmat okozni, mint amit elhárítani kívánt. Az önvédelemnek, a mások védelmében vagy a vagyonvédelem érdekében alkalmazott jogos védelemnek ésszerűnek és arányosnak kell lennie a veszély mértékével.
23. Ha megállapítható, hogy a bűncselekményért a **büntetés/jóvátétele** már megtörtént, a kizáró klauzulák alkalmazása nem indokolt. Erre kerülhet sor például, ha az illető már letöltötte a bűncselekmény miatt kiszabott büntetését, vagy ha a vétség elkövetése óta már jelentős idő telt el. A mérlegelés során irányadó tényező lehet a vétség súlya, az időmúlás, és az elkövető által tanúsított megbánó magatartás. A kegyelem vagy amnesztia/közkegyelem kérdésének vizsgálata során azt is figyelembe kell venni, hogy ezen intézkedés a kérdéses ország demokratikus akaratát fejezi-e ki, és hogy sor került-e az illető bármely más módon történő felelősségre vonására. Mindennek ellenére azonban néhány bűncselekmény annyira súlyosnak és kegyetlennek minősül, hogy az 1. cikk F pontjának alkalmazása még akkor is indokolt, ha időközben az elkövető kegyelemben vagy amnesztiában részesült.

F. Arányossági szempontok

24. Az arányossági teszt beillesztése a kizáró klauzulák alkalmazásának és következményeinek mérlegelési folyamatába igen hasznos eszköz az elemzéshez, és egyben biztosítja, hogy a klauzulák alkalmazására az 1951. évi egyezmény mindent átható humanitárius tárgyával és céljával összhangban kerüljön sor. Az arányosság fogalmának értelmezése különösen az 1. cikk F(b) pontjával kapcsolatban alakult ki, és a nemzetközi jog számos területének alapelvét testesíti meg. Bármely más emberi jogi garanciához kapcsolódó kivételhez hasonlóan, a kizáró klauzulákat csak a céljukkal arányosan lehet alkalmazni oly módon, hogy a kérdéses bűncselekmény súlyát összemérjük a kizárás következményeivel. Általában nem alkalmazzák azonban a tesztet a béke vagy emberiség elleni bűncselekmények, valamint az 1. cikk F(c) bekezdése hatálya alá tartozó cselekmények esetén, tekintettel e cselekmények rendkívül kegyetlen természetére. Továbbra is releváns viszont a teszt az 1. cikk F(b) bekezdésében felsorolt bűncselekményekre, valamint az 1. cikk F(a) bekezdés hatálya alá tartozó kevésbé súlyos háborús bűntettekre.

G. Speciális cselekmények és különleges esetek

25. A **terrorizmus**⁶ nemzetközileg elfogadott meghatározásának hiánya ellenére az általánosan terrorista jellegűnek tekintett cselekmények minden valószínűség szerint a kizáró klauzulák hatálya alá tartoznak, bár az 1. cikk F pontja nem tekinthető egyszerű terrorizmusellenes rendelkezésnek. A kizáró klauzulák alkalmazása ilyen esetekben gyakran azért szükségtelen, mert a terrorista cselekményekkel gyanúsított személyek nem jogosultak a menekültstátuszra, hiszen nem az egyezményben megjelölt okok miatti üldözés, hanem jogszerű büntetés fenyegeti őket.
26. Ebben az esetben valamennyi kizáró klauzula közül az 1. cikk F(b) bekezdése lehet különösen releváns, mivel a terrorista erőszak feltehetően aránytalanul minősül bármely meghirdetett politikai célkitűzés esetén. Az eseteket azonban az egyéni körülmények figyelembe vételével kell értékelni. A kizáró klauzulák vizsgálatát alapozza meg, ha valaki szerepel a terrorizmussal gyanúsított (vagy egy meghatározott terrorista szervezettel kapcsolatban álló) személyek országos vagy nemzetközi listáján, bár e tény önmagában általában nem elegendő bizonyíték a kizárás indokolásához. A kizárás nem alapulhat csak egy adott szervezethez tartozáson, felmerülhet azonban a személyes felelősség vételeme azokban az esetekben, ahol a szervezet köztudottan erőszakos és a szervezeti tagság önkéntes. Ezekben az esetekben meg kell vizsgálni az illető szervezetben betöltött szerepét és pozícióját, tevékenységét, valamint a 19. pontban vázolt kérdéseket.
27. Mivel a **géprablás** szinte bizonyosan az 1. cikk F(b) bekezdése alapján „súlyos bűncselekménynek” minősül, a kizárás alkalmazása csak kivételesen nyomós okok miatt maradhat el. A nemzetközi jog a **kínzás** tilalmáról rendelkezik. A körülményektől függően általában a kínzás elkövetése is kizáráshoz vezet az 1. cikk F pontja alapján.
28. A kizáró klauzulák főszabály szerint **kiskorúakra** is vonatkoznak, ha betöltötték a büntetőjogi vétőképeségi életkort, és rendelkeznek a kérdéses bűncselekmény miatti felelősségre vonáshoz szükséges szellemi érettséggel. A gyermekek sérülékenysége való tekintettel a kiskorúak esetén igen körültekintően kell a kizárás kérdését vizsgálni, és a büntethetőséget kizáró okokra (például a kényszerítés kérdésére) különösen nagy figyelmet kell fordítani. Ahol az UNHCR mandátuma alapján folytat menekült státusz meghatározást, a végső döntés meghozatala előtt az összes ilyen esetet továbbítani kell az UNHCR genfi központjának.
29. Azokban az esetekben, ahol az elsődleges kérelmezőt kizárták a menekült státusból, a kérelmező által eltartott személyeknek önmaguknak kell megalapozniuk a menekültként történő elismerést. Ha őket menekültként ismerik el, a kizárással érintett személy nem jogosult a család egységének elvére hivatkozni annak érdekében, hogy menekültként védelemben vagy segítségnyújtásban részesülhessen.
30. A kizáró klauzulák **tömeges beáramlás** esetén is alkalmazhatók, bár az emiatt szükséges egyéni vizsgálat működési és gyakorlati nehézségekbe ütközhet. Mindazonáltal addig, amíg ilyen egyéni vizsgálatra nem kerülhet sor, mindenkit védelemben és segítségben kell részesíteni – a fegyvereseket azonban természetesen el kell különíteni a civil menekültlakosságtól.

⁶ A terrorizmusra vonatkozó dokumentumokat lásd a Háttéranyag D.) mellékletében.

III. ELJÁRÁSI KÉRDÉSEK

31. A kizárás súlyos következményeire való tekintettel elemi fontosságú, hogy a kizárást megállapító eljárás szigorú eljárási **garanciákra** épüljön. A kizárási döntéseket elvileg a **rendes menekült státusz meghatározási eljárás** keretében kell meghozni, és nem elfogadhatósági vagy rövidített eljárás során, annak érdekében, hogy az eseti tényállás megállapítására és a jogi értékelésre hiánytalanul sor kerülhessen. Az 1. cikk F pont kivételes jellege azt sugallja, hogy először a menekült státuszba való befogadást kell megvizsgálni -- bár nem létezik e tekintetben merev szabály. Abban az esetben lehet, kivételesen, a kizárást a befogadási kérdések előzetes vizsgálata nélkül alkalmazni, ha (i) nemzetközi büntető törvényszéki vádemelésre került sor; (ii) egyértelmű bizonyíték áll rendelkezésre arra nézve, hogy a kérelmező különösen súlyos bűncselekményben vett részt, jelesül az 1. cikk F(c) bekezdésének hatálya alá eső kiemelkedő esetekben; vagy (iii) a fellebbezési eljárás során, ha az egyetlen tisztázandó kérdés maga a kizárás indokának fennállása.
32. Megfontolandó a menekült státusz meghatározási eljárások lefolytatásával megbízott intézményen belül a kizárást felvető esetek kezelésére **kizárásra szakosodott osztályt** létrehozni annak érdekében, hogy megfelelő gyorsasággal folytassa le az eljárásokat. Célszerűségi szempontok miatt indokolt lehet a kizárási döntés meghozatalát elhalasztani a hazai büntetőeljárás befejezéséig, mivel az utóbbi jelentősen kihathat a menedékjogi eljárásra. Általános szabály azonban, hogy bármely kiadatási döntés végrehajtását megelőzően a menekült státusz iránti kérelemről jogerős döntést kell hozni.
33. A menedékkérelmem **titkosságát** mindenkor biztosítani kell. Kivételes esetben nemzetbiztonsági okok miatt indokolt lehet felvenni a kapcsolatot a származási ország hatóságaival, de ez esetben is tilos a menedékkérelmem tényét nyilvánosságra hozni.
34. A kizárással kapcsolatos **bizonyítási teher** az államot (vagy az UNHCR-t) terheli, és -- mint minden menekült státusz meghatározási eljárás során -- a kérelmezőt megilleti a kétség esetén a javára való döntés elve. Ha azonban a kérelmező ellen nemzetközi büntető törvényszék előtt emeltek vádat, vagy ha -- a jelen Iránymutatás 19. pontjában ismertetettek szerint -- vélelmezhető a kizárást megalapozó cselekmények miatti személyes felelősség, megfordul a bizonyítást teher, a kizárás megdönthető vélelmét állítva fel.
35. Az 1. cikk F pontja által megkívánt **bizonyossági fok** teljesítéséhez egyértelmű és hihető bizonyítékokra van szükség. Nem kell, hogy a kérelmezőt el is ítéljék a bűncselekményért, és a büntetőjogban megkövetelt bizonyosság mértéke sem szükséges. A megbízható vallomások és tanúvallomások például elegendőek lehetnek. A kérelmező együttműködésének hiánya, egyértelmű és meggyőző bizonyítékok nélkül önmagában nem alapozza meg a kizárást jelentő cselekményekben való bűnösséget. A kizárás vizsgálata azonban irreleváns lehet akkor, ha a kérelmező együttműködésének hiánya miatt még a menedékkérelmem alapjait sem lehet megállapítani.
36. Nem alapulhat a kizárás olyan **érzékeny bizonyítékon**, amelyet az érintett nem támadhat meg az eljárás során. Kivételes esetben támaszkodni lehet névtelen bizonyítékokra (ahol titokban tartják annak forrását), de csak abban az esetben, ha ez a tanúk védelme érdekében feltétlenül indokolt, és nem korlátozza jelentősen a menedékkérelmem lehetőségét a bizonyíték érdemi részének megtámadására. Szintén nem alapulhat a kizárás titkos bizonyítékokon vagy olyan bizonyítékon, amelynek a lényegét sem ismerheti meg a kérelmező. A nemzetbiztonsági érdeket veszélyeztető esetekben ezen érdekek védelme biztosítható olyan eljárási biztosítékok bevezetésével is, amelyek nem sértik a kérelmező tisztességes eljáráshoz való jogát.

Fordítás: Gazdasági Média Kft.

Lektorálás: UNHCR/dr. Ambrus Ágnes